

ІСТОРІЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

УДК 82.09:398(=161.2):050»1882/1906»

Київська громада, часопис “Киевская старина” (1882–1906) і українська фольклористика

Лідія КОЗАР

Кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу фольклористики
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України
01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4
E-mail: kozarli@ukr.net

У статті висвітлено роль Київської громади в організації видання часопису “Киевская старина” (1882–1906), проаналізовано хронологію предмета дослідження. Актуальність роботи зумовлена необхідністю характеристики фольклористичних праць, опублікованих на сторінках журналу “Киевская старина”, як засобу утвердження народознавчих ідей громадівців у часи боротьби за національне відродження України. Зокрема відзначено, що журнал “Киевская старина” став епохальним явищем у розвитку української фольклористики, де було вперше опубліковано чимало ґрунтовних наукових праць про епічні жанри, із історії української фольклористики, численні життєписи українських фольклористів, без яких не може обійтися жоден сучасний дослідник. А друковані українською мовою фольклорні матеріали, що відображали своєрідну історичну й побутову атмосферу народного життя, у підцензурних умовах документально стверджували національну специфіку культури, об’єктивно служили справі обстоювання національних прав українців.

Ключові слова: Київська громада, часопис “Киевская старина”, історія української фольклористики, фольклорні матеріали, громадські діячі, національне відродження.

“Киевская старина” була неофіційним органом Київської старої громади, яка з 1893 р. стала її фактичним власником. Провідну роль у формуванні наукових видавничих засад журналу відігравали В. Антонович та О. Лазаревський. У статті “Как основалась “Киевская старина” [22] О. Лазаревський згадував про те, як засновували це періодичне видання. Він писав, що ініціаторами заснування історичного журналу були в 1879 р. “два любителі малоруської старовини (один – киянин, а другий – чернігівець)” [22, с. 63]. Очевидно, йдеться про В. Антоновича і О. Лазаревського. Із цією пропозицією вони звернулися в 1879 р. до П. Г. Лебединцева, який порекомендував на посаду редактора журналу свого брата Ф. Г. Лебединцева, і через три роки, у січні 1882 р., вийшла перша книжка “Киевской старины”. За програмою “Киевская старина” була щомісячним виданням. Повний комплект за рік складав 12 чисел або 4 томи (кожні 3 числа, як звичайно, об’єднувалися у том). Усього за 25 років (1882–1906) вийшло 94 томи журналу. Журнал належав до типу приватних видань. Видавцями “Киевской старины” були: Ф. Лебединцев (1882–1887), О. Лашкевич (1888–1889); спадкоємці О. Лашкевича (випустили № 1–3 за 1890 р.), К. Гамалей (№ 4–12 за 1890 р., 1891–1901) та В. Науменко (1902–1906). Упродовж 20 років у журналі було опубліковано понад 225 праць за підписом О. Лазаревського, 140 праць В. Науменка, понад 100 статей В. Горленка. Матеріальну допомогу часопису надавали такі відомі громадські діячі та мецена-

ти, як Г. Галаган, В. Симиренко, В. Тарновський та ін. У засіданнях редакційного комітету брали участь М. Лисенко, І. Нечуй-Левицький, В. Горленко, М. Стороженко, В. Щербина та ін. На першому етапі видання моральну й наукову підтримку журналу надавав М. Костомаров. Журнал об'єднав навколо себе всі українські сили того часу – В. Антоновича, Д. Багалія, Г. Галагана, В. Горленка, Б. Грінченка, В. Доманицького, П. Житецького, О. Кістяківського, М. Костомарова, І. Каманіна, О. Лазаревського, Івана і Ореста Левицьких, І. Манжуру, П. Мартиновського, І. Новицького, Я. Новицького, С. Петлюру, О. Потебню, Б. Познанського, Т. Рильського, І. Рудченка, О. Русова, М. Сумцова, І. Франка, М. Чалого, Є. Чикаленка, П. Чубинського, Д. Яворницького, Хр. Ящуржинського та ін. Особливих перешкод із боку цензури зазнавали матеріали, пов'язані з іменами таких громадських діячів, як М. Драгоманов, Ф. Вовк, І. Франко, хоча вони підписували свої праці псевдонімами: Федір Вовк – Кондратович та Лупулеску, М. Драгоманов – Кузьмичевський та М. Т-в, І. Франко – Мирон.

У цій статті увагу зосереджено на характеристиці праць з історії української фольклористики, опублікованих на сторінках журналу “Киевская старина”, та простежено основні моменти культурно-просвітницького руху української інтелігенції в боротьбі за національне відродження на межі ХІХ – ХХ ст.

Матеріали журналу “Киевской старины” були в полі зору дослідників, починаючи з часу його видання. Перші відгуки на них з'явилися на сторінках російських та українських часописів у формі рецензій та заміток-анотацій [19, 20, 26]. Високу оцінку журналу дав І. Франко у своїх працях “Киевская старина”, “З останніх десятиліть ХІХ в.”, “Українці”, “Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.”, “Южнорусская литература”. У полі зору дослідника потрапили фольклористично-етнографічні праці П. Кузьмичевського (псевд. М. Драгоманова), О. Потебні, М. Сумцова, які “в спосіб новий і строго науковий [...] дотикають дуже важних питань духовного життя і творчості нашого народу” [41, с. 9]. Оцінюючи “Киевскую старину”, учений передусім наголосив на ролі часопису в публікації “великої маси матеріалу й праць, що належать до головних підвалів нової української науки” [42, с. 260].

Велику увагу часопису приділяли у своїх дослідженнях Б. Грінченко [6], К. Грушевська [7], М. Грушевський [8], В. Данилов [9, с. 212], І. Житецький [12, 13], І. Павловський [27] та ін. Так, К. Грушевська неодноразово наголошувала, що часопис “Киевская старина” на кілька десятиліть “узяв на себе місію національно-культурного речника і став приводом до досить живого українознавчого руху” [7, с. СХІ]. Вона відзначила важливу роль часопису у збереженні та дослідженні кобзарського епосу, особливо опубліковані на його сторінках праці В. Борковського, В. Горленка, П. Житецького, М. Лисенка, О. Малинки, П. Мартиновича, В. Науменка, О. Слатьона, М. Сумцова, Ухача-Охоровича.

Значний внесок у вивчення “Киевской старины” наприкінці 60-х – початку 90-х рр. ХІХ ст. зробили автори низки дисертаційних досліджень – А. Іоаніді (“Журнал “Киевская старина” и вопросы фольклористики на Украине в конце ХІХ – начале ХХ вв.”. К., 1969), М. Кучинського (“Журнал “Киевская старина” и украинский литературный процесс конца ХІХ – начала ХХ ст.”. К., 1990), В. Матях (“Проблеми історії України ХVІ – ХVІІІ ст. у висвітленні журналу “Киевская старина”. К., 1993), М. Палієнко (“Журнал “Киевская старина” в громадському та науковому житті України (кінця ХІХ – початку ХХ ст.)”. К., 1994). М. Кучинський відзначав, що “Киевская старина” була важливим органом для формування та консолідації українських письменників, утверджувала цілковиту закономірність і потрібність національної літератури.

Дисертація М. Палієнко присвячена відтворенню об'єктивної історії журналу як громадського та наукового центру в Україні. Позбавлена можливості вільної по-

літичної, громадської й навіть культурної діяльності, як наголошує М. Палієнко, українська інтелігенція зосередила увагу на наукових досліджах у царині національної історії й мови, маючи на меті довести науковими засобами культурно-історичну самостійність українського народу та його право на вільний національний розвиток [28, с. 28]. Цьому завданню були підпорядковані й фольклористичні праці українських громадських діячів, опубліковані на сторінках “Киевской старины”. М. Палієнко наголошувала на тому, що часопис був “одним із важливих символів національного відродження кінця XIX – початку XX ст.” [29, с. 114]. Дослідниця підготувала два видання довідково-бібліографічного характеру [30], в яких систематизувала матеріали, наявні в журналі.

Серед сучасних досліджень матеріалів часопису варто виділити праці О. Негодченка [24], Ю. Орел [25], Т. Поліщук [33], І. Тиховліс [39], О. Шалак [45], Ж. Янковської [48]. О. Негодченко писав про те, що “Киевская старина” була не подібною на попередні журнали, що її заснування, діяльність і припинення видання було досить цікавим явищем і в історії періодики, і в історіографії та історії культури взагалі [35, с. 352]. “Незважаючи на всі перешкоди (жорстка царська цензура, відсутність коштів), часопис намагався згуртувати навколо себе тогочасних українських визначних вчених і громадських діячів, працюючи на єднання національних наукових та суспільних сил, а також сприяв залученню до українофільських студій широкого кола аматорів-початківців” [24, с. 353], – зазначав дослідник. Ю. Орел наголошувала на тому, що журнал “сприяв поширенню ідеї про самотність українського народу в межах Південно-Західного краю, в Галичині, серед наукової спільноти Російської імперії” [25, с. 95].

На думку Т. Поліщука, видання “Киевской старины” “було знаковою подією в науково-громадському житті суспільства” [33, с. 10]. І. Тиховліс у статті “До історіографії часопису “Киевская старина” переймається проблемою недостатньої уваги дослідників історії української археології до журналу “Киевская старина”. Він наводить цінні думки маловідомих дослідників про “Киевскую старину”, зокрема Андрія Царинного (А. В. Стороженка), який зазначав, що “низка томів “Киевской старины” є величною пам’яткою гарячої любові до батьківщини маленької групи малоруських патріотів, що виконали безкорисливо величезну роботу зі з’ясування в подробицях минулого рідної землі” [39]. І. Забіяка також писав про те, що “було щось навколо цього журналу етнічне, що в усьому світі називається патріотизмом”, що “це етнічне почуття було настільки високим у більшості авторів, що десятиліттями вони тягли на своїх плечах це видання, не одержуючи ні копійки, об’єднуючи талановитих авторів інших етнічностей” [39].

О. Шалак [45] розкрила особливості публікації на сторінках “Киевской старины” українського фольклору Поділля у записах і розвідках В. Боржковського, С. Венгреновського, Хр. Яшуржинського, Г. Афанасьєва, Ю. Сіцінського та ін. У статті Ж. Янковської “Висвітлення фольклорно-етнографічного матеріалу на сторінках журналу “Киевская старина” (рік 1882)” проаналізовано фольклорно-етнографічні матеріали, опубліковані на сторінках журналу “Киевская старина” за 1882 рік. Дослідниця відзначала, що “будучи друкованим органом тогочасної київської громадської організації “Стара громада”, уже в перший рік свого існування “Киевская старина” стала справжнім трибуном українознавства, зосередженням наукової думки, справді унікальним засобом поширення української культури” [48, с. 82].

Фольклористичний доробок “Киевской старины” став предметом дисертаційного дослідження та низки статей А. Іоаніді [14, 15, 16]. У них автор на підставі аналізу фольклорно-етнографічних розвідок і публікацій зразків народної творчості дійшов висновку, що “Киевская старина” дає надзвичайно різноманітний та цінний фактичний, теоретичний матеріал з історії фольклористичного процесу в Україні кінця XIX – початку XX ст., що саме у багатому фольклористичному від-

ділі журналу виявився “соціальний подих доби”. Учений з’ясував, що з публікаціями і фольклорно-етнографічними дослідженнями у журналі виступило понад 150 авторів, серед них такі вчені, як: І. Франко, М. Васильєв, В. Данилов, В. Доманицький, М. Драгоманов, О. Малинка, І. Манжура, П. Мартинович, В. Милорадович, Т. Рильський, М. Сумцов, В. Ястребов та інші. На його сторінках з’явилося близько 2200 різних фольклорних публікацій, понад 120 фольклорно-етнографічних досліджень і розвідок, близько 50 оглядових статей, а також стільки ж наукових рецензій.

А. Іоаніді вважав справжньою заслугою журналу те, що за часів панування компаративістичного методу та міграційної теорії у фольклористиці акцент було зроблено на публікаціях “живої української народнопоетичної творчості” та її дослідженні в залежності від конкретних соціальних та історичних умов життя народу, у тісному зв’язку зі специфікою народного побуту. Друковані українською мовою фольклорні матеріали, що відображали своєрідну історичну й побутову атмосферу народного життя, у підцензурних умовах документально стверджували національну специфіку культури, об’єктивно служили справі обстоювання прав українців. Із цього погляду міграційна теорія у фольклористиці була чужою для загального напрямку журналу, тим-то й статей компаративістичного характеру на його сторінках з’явилося дуже мало. “І в цьому також позитивна роль “Киевской старины”: вона не тільки нагромадила величезний матеріал з українського фольклору, але й нейтралізувала на Україні захоплення ідеалістичними теоріями й метафізичними методами дослідження фольклору”, – наголошував А. Іоаніді [14, с. 33].

Дослідник також вказав на жанрово-тематичну різноманітність опублікованого фольклорного матеріалу – пісні різних жанрів, думи, казки і легенди, перекази й оповідання, прислів’я та приказки, анекдоти, загадки, народні вірші та драми, замовляння, голосіння, зразки весільної, календарно-обрядової поезії. Учений відзначав, що добірки української обрядової поезії, переважно весільної, з описами обрядів трапляються майже в кожному томі цього видання. Серед 1500 пісень, опублікованих у журналі, 850 обрядових, 525 історичних, баладних, ліричних, побутових тощо. Дослідник вказав на значну кількість публікацій варіантів народних дум (56 текстів) [16, с. 9]. У журналі з’явилася низка варіантів пісень про Байду, Супруна, Нечая, уперше опубліковано думи: “Отаман Матяш старий”, “Вдова Сірка Івана”, варіант думи “Козацьке життя” [14, с. 33]. Окрім публікацій історичного епосу, на сторінках “Киевской старины” надруковано дослідження про походження дум, час їх виникнення й побутування, про поетичні та музичні особливості народного епосу. Праці П. Житецького, надруковані в “Киевской старине”, викликали гостру наукову полеміку, в якій взяли участь І. Франко, М. Драгоманов, М. Сумцов, О. Соболевський, О. Пишін та ін. У різних виданнях вони піддали критиці думку П. Житецького про шкільно-шпитальне, книжне походження дум. Дослідники дотримувалися різних поглядів, у поняття “народність дум” вкладали “далеко не однаковий зміст” [14, с. 34]. Унаслідок цього, – як зазначав А. Іоаніді, – питання про походження дум так і лишилося на той час фактично нез’ясованим [14, с. 34]. Проте згодом вчені [7, 14] відзначили, що дискусія в цілому мала позитивне значення, оскільки підносила загальний інтерес до вивчення думового епосу.

Особливо цінними публікаціями нових записів дум були “Українські записи Порфирия Мартиновича”, що їх було надруковано в журналі упродовж 1904 р. [40]. Тут було опубліковано двадцять нових записів дум, фіксацію яких здійснено в останні десятиріччя ХІХ ст. від кобзарів Івана Кравченка (Крюковського), Федора Гриценка (Холодного), Трифона Магадина та ін. Крім цінних варіантів відомих дум “Про трьох братів азоських”, “Про Коновченка-Вдовиченка”, “Кішка Самійло” та ін., було опубліковано і зовсім новий сюжет жартівливої думи “Про Михія” [14, с. 36]. Про записи П. Мартиновича схвально відгукнувся І. Франко, вказавши, що “... вони і подібні до них записи варті пильної уваги також наших істориків” [43, с. 235].

Понад 100 праць, опублікованих на сторінках журналу “Киевская старина”, стосуються історії української фольклористики. Це некрологи, листування, рецензії, власне дослідження М. Сумцова з історії української фольклористики “Современная малорусская этнография”. Численні некрологи, присвячені пам’яті українських громадських діячів: В. Александрова, О. Андрієвського, В. Антоновича, В. Беренштама, В. Білозерського, М. Білозерського, О. Бодяньського, М. Вербицького-Антіохова, А. Гаврилова, О. Гатцука, Л. Глібова, В. Гнилоширова, І. Головацького, В. Горленка, М. Дикарева, Г. Залюбовського, Ф. Кістяківського, О. Кістяківського, О. Кониського, М. Костомарова, М. Кропивницького, П. Куліша, О. Лазаревського, А. Лашкевича, П. Лебединцева, Ф. Лебединцева, В. Ломиковського, П. Лукашевича, М. Максимовича, І. Манжури, О. Марковича, І. Новицького, М. Номиса, О. Огоновського, О. Потєбні, Т. Рильського, І. Рудченка, М. Старицького, І. Тобілевича, О. Ханенка, П. Чубинського, М. Шугурова, В. Ястребова. Вони мають здебільшого інформативний характер, подають певні біографічні довідки, служать важливим джерелом для дослідження історії української фольклористики кінця ХІХ – початку ХХ ст. Проте фольклористичних відомостей там небагато.

Значним обсягом і докладністю виділяється дослідження В. Шенрока “П. А. Кулиш. Биографический очерк” [46], яке опубліковано у 2–10 випусках “Киевской старины” 1901 р. У висновках праці автор наголосив на тому, що в постаті П. Куліша “ми бачимо і цінуємо... не тільки талановиту людину, але передусім і понад усе людину ідеї, а ця якість дає йому... великі права на увагу, як якості рідкісні і високою мірою цінні; ...цінуємо в Кулішеві і безкорисного подвижника розумової праці, зігрітого полум’яною любов’ю до батьківщини – праці самовідданної, невтомної та неспослабленої буквально до самого дня смерті” [46, с. 39]. У праці В. Шенрока знаходимо цікаві відомості щодо оцінки фольклористичних видань П. Куліша: “Але справжньої оцінки своїх праць Куліш очікував від таких людей, як Шевченко, про якого він казав: «Тарас отримав перший том “Записок о Южной Руси” і був у захваті, який не описати. Саме такі люди, як він, знають ціну записаних мною переказів” [46, с. 351].

У першому номері “Киевской старины” за 1889 р. В. Горленко опублікував некролог, присвячений пам’яті українського фольклориста Платона Лукашевича [3], який помер в кінці 1887 р. Дослідник подав важливі відомості з біографії П. Лукашевича, зокрема, про його навчання з М. Гоголем, знайомство з чеськими фольклористами Ганкою і Колларом, які могли мати вплив на його народознавчі зацікавлення. В. Горленко відзначав ту обставину, що під їх впливом він “звернувся до збирання творів народної української поезії і в 1836 році видав свій збірник “Малорусския и червонорусския думы и песни” [3, с.245]. Цей фольклорний збірник, як зазначає В. Горленко, “записав його ім’я в пам’ять нащадків” [3, с.245]. Автор некролога робить акцент на цьому виданні, вважає його основною заслугою П. Лукашевича. Це був третій збірник українських дум і пісень, які побачили світ. Його було укладено тоді, коли “стара піснетворчість” ще жила повнокровним життям у народі. Найбільш цінним у збірнику П. Лукашевича, на думку В. Горленка, є відділ дум, із його “давніми списками”, особливо “список думи про Самійла Кішку”. Автор некролога встановив, що думу про Самійла Кішку П. Лукашевич записав у 1832 р. від бандуриста Стрічки, уродження села Березівки Прилуцького повіту Полтавської губернії. “Збірник свій Лукашевич уклав “між іншим”, і ті дорогоцінності, які в ньому зберіг, показують тільки, якими значними могли бути жнива збирача в ту далеку пору...” [3, с. 245], – наголошує В. Горленко. Далі автор проаналізував записи П. Лукашевича останніх років, які не ввійшли до його збірника: “Порівняно з тривалістю часу зібрав він не так багато, хоча добросовісно, без довірливих правок, і з точним відтворенням усього почутого. Але за внутрішньою своєю ціною цей збірник, що залишився в рукописі, ніяк не може бути порівняний із друкованим

збірником 1836 року” [3, с. 246]. Таким чином, із цього некролога стає зрозуміло, якими були наукові підходи П. Лукашевича і В. Горленка до збирання народної творчості, зокрема якою була увага до точного відтворення фольклорного тексту, без правок і перекручень. Їх патріотизм проявляється у прагненні записати і зберегти для нащадків якомога більше текстів народних скарбів, а також надати відомості і про інформаторів.

В. Горленко також турбувався про збереження фольклорних записів лікаря й етнографа О. Гаврилова [23], який помер 1888 р., і за матеріалами, які надав йому П. Мартинович, умістив некролог у “Киевской старине” (1889, № 1, с. 246-247), підписавши його літерами “П. М.”, що вказувало на головного інформатора Порфирія Мартиновича. Цей некролог став великою знахідкою для підготовки дослідження з історії української фольклористики, оскільки постать О. Гаврилова взагалі не згадано у вітчизняних працях з історії національної культури, за винятком статті з “Енциклопедії українознавства” (т. 1, с. 332), яку також було підготовлено на основі змісту цього некролога. Таким чином, В. Горленко і П. Мартинович уперше подали відомості про фольклориста-подвижника, лікаря Олександра Гаврилова, який збирав народні пісні (понад 50 зошитів) на Харківщині, Катеринославщині, Полтавщині, Чернігівщині, Київщині, переважно побутові, обрядові, історичні, серед яких були вперше записані так звані “уніки” [23, с. 247]. Автори некролога виділяють корпус колядок, “якому позаздрили би найщасливіші збирачі” [23, с. 247]. Дослідники відзначили науковий підхід О. Гаврилова до публікації фольклорних зразків: “Підготовлюючи свої збірники для друку, Гаврилов ретельно порівнював їх із виданими друкованими зібраннями. Це порівняння показало, що в записах його є уніки, тобто такі пісні, яких ніколи й ніхто не записував” [23, с. 247]. О. Гаврилов звертав увагу на мелодію народних пісень і запам’ятовував її, проте не встиг зафіксувати “мотиви на ноти”. “Трагічна, рання смерть Гаврилова була результатом самопожертви і чесного ставлення до громадської служби. Відхід його справив сильне враження в місцевій громаді, яка вшанувала на земському зібранні його пам’ять. Але ті ідеальні завдання, до яких прагнуло це молоде життя, залишилися недосягнутими” [23, с. 247], – такими патріотичними рядками завершується некролог. На жаль, записи О. Гаврилова не вдалося відшукати в архівах ані П. Мартиновича, ані В. Горленка.

Своєрідним некрологом на пошану П. Чубинського виступає рецензія В. Горленка на “Труды этнографическо-статистической экспедиции” Чубинского в сравнении с другими подобными” [5], опублікована у другому номері “Киевской старины” за 1884 р. Учений відзначив новаторство видання П. Чубинського, особливо матеріали народних вірувань, народного щоденника, казок, весільних записів, зібрання народних юридичних звичаїв. У цьому ж номері був опублікований ще один некролог на пошану П. Чубинського, який підготував О. Кістяківський [18]. У ньому автор подав докладну біографію відомого народознавця, акцентуючи увагу на його наукових досягненнях у сфері етнографії та статистики.

Стаття В. Горленка “Сто семь лет южно-русской этнографии” (КС, 1884, № 3, с. 505-507) присвячена аналізу першої праці з історії української фольклористики – “Описание свадебных украинских простонародных обрядов в Малой России и в слободской украинской губернии, також и в великороссийских слободах населенных малороссиянами, сочиненное Григорием Калиновским, армейских походных полков, состоящих в украинской дивизии прапорщиком”. “Ця маленька книжка – перший твір, що стосується етнографії Малоросії, як і взагалі одна з перших літературних праць про цю країну” [4, с. 505], – наголошував дослідник. Він висловив жаль із приводу того, що Г. Калиновський під час описування весільного обряду залишив осторонь численні весільні пісні [4, с. 505].

У некролозі “Памяти Ивана Петровича Новицкого” [17] І. Каманін уперше подав відомості про життєвий і творчий шлях маловідомого фольклориста. Таким

чином став відомий його рік народження – 1844, походження – із старовинного російського православного роду Київської губернії. І. Каманін акцентував увагу на великому значенні Київської громади в становленні І. Новицького, до якої він ввійшов 1863 р., і з того часу і “до останньої хвилини свого життя він не випускав з рук пера, захищаючи інтереси південно-руської народності” [17, с. 487]. “Місцева історія, етнографія, географія і взагалі всі сторони і питання життя південно-західного краю вивчав покійний глибоко і всебічно. Не було ні одного скільки-небудь важливого громадського, місцевого питання, про яке покійний не виступив би зі своєю думкою, завжди раціональною і ґрунтовною”, – зазначав дослідник. І. Каманін проаналізував внесок І. Новицького в українську фольклористику: він зібрав і подав до V тому “Трудов експедиции” 5000 українських пісень, підготував до друку побутові пісні, опублікував у 1884 році дослідження “Женщина и ея положение в малорусских народных песнях”. І. Каманін також відзначив численний доробок І. Новицького, уміщений на сторінках журналу “Киевская старина”. На завершення автор наголосив на тому, що постать І. Новицького “становить рідкий приклад самоучки, і достойна його біографія була би досить повчальною”, що “не було місцевого питання, якого б не торкався покійний у своїх статтях і дослідженнях”, і що “зібрання принаймні найважливіших із них допомогло б багатьом місцевим громадським діячам розібратися в заплутаних станово-національних і економічних питаннях південно-західного краю” [17, с. 490].

Значну увагу на сторінках “Киевской старины” приділено постаті М. Костомарова. Це некрологи, статті, бібліографічні покажчики його праць, які публікували після його смерті [31]. Упродовж багатьох років виходу журналу ім'я М. Костомарова часто трапляється на його сторінках [1, 2, 10, 11, 21, 31, 32, 44, 47]. У “Кратком биографическом очерке Н. И. Костомарова” висвітлено життєвий і творчий шлях відомого вченого, звернено увагу на його фольклористичні зацікавлення, зокрема на його нову дисертацію “Об историческом значении народной русской поэзии”. Знаходимо також цікаві судження про характер М. Костомарова: “У характері Костомарова було завжди багато самостійності, у поглядах – новин, оригінальності, у судженнях – сміливості, в образі вираження – прямоти, часом різкості, а такі люди нелегко прокладають собі дорогу. Притому заняття етнографією, зближення з простолюттям із метою вивчити його світогляд, записати пісню чи казку, у ту пору більше, ніж будь-коли, здавалися дивними і збуджували підозру” [31, IV, С. IV]. Відзначено також збирацьку діяльність М. Костомарова, зокрема записи пісень, зроблені на Волині й опубліковані у збірнику Мордовцева, а також унесок у дослідження слов'янської міфології, початків християнства в Росії тощо. Вказано на те, що над всіма цими дослідницькими прагненнями молодого вченого “витала ідея національності як відображення пробудженої перед тим у західних слов'ян національної самосвідомості та створених етнографічних та історичних праць і видань” [31, IV, С. IV]. М. Костомаров хотів приєднатися до цього нового руху “в ім'я слов'янської ідеї та єдності, ознайомити з цим рухом шляхом друку та усних бесід російське суспільство, попрацювати для розвитку цієї ідеї на ґрунті південно-руської етнографії” [31, IV, С. V]. Цими думками він ділився зі своїми друзями: М. Гулаком, В. Білозерським й А. Навроцьким, а разом із О. Маркевичем, П. Кулішем, Т. Шевченком організував бесіди на квартирі в М. Гулака, що стало приводом їх арешту і заслання за доносом студента Петрова. Більш докладно фольклористичну діяльність М. Костомарова схарактеризовано в дослідженні В. Науменка “Н.И.Костомаров как этнограф” [31, IV, с. XXXV–XLIV]. Дослідник акцентує увагу на рядках із праці М. Костомарова про те, що “народні твори мають на собі відбиток певного роду винятковості, яку треба засвоїти вивченням поетичного народного побуту, щоб співчувати їй цілком” [31, IV, с. XXXV]. В. Науменко намагався з'ясувати, якими шляхами і за яких обставин з'явилась у М. Костомарова любов до вивчення укра-

їнського народного життя, оскільки він за походженням був із Острозького повіту Воронезької губернії, де українське населення жило в перемішку з російським. Виховання у приватному московському пансіоні і у воронезькій гімназії також не сприяло його народознавчим зацікавленням.

Однак згодом значний вплив на формування М. Костомарова як фольклориста мало середовище культурного життя міста Харкова, куди він переїхав закінчувати своє навчання в університеті, оскільки, як пише В. Науменко, “у ті роки в жодному місті України не виявляла себе так сильно любов до народу і народності, як у Харкові” [31, IV, с. XXXVI]. Учений висвітлює вплив на формування М. Костомарова таких українських культурних діячів, які проживали тоді в Харкові: Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемовського, А. Метлинського, братів Степана та Петра Писаревських, Я. Кухаренка, І. Срезневського. “Тому немає нічого дивного, – пише В. Науменко, – що Микола Іванович незабаром перейнявся таким же прагненням до вивчення етнографічних особливостей південно-руського племені і таким же бажанням і самому попрацювати на народній ниві, якими заявляли себе в той час близькі йому харків'яни” [31, IV, с. XXXVIII]. Спочатку любов до етнографії у М. Костомарова проявилася в художній формі, у його українських драматичних і літературних творах. В. Науменко наводить рядки зі статті М. Костомарова про “Записки о Южной Руси” П. Куліша, в яких він говорить про те, що “пройшла пора ковзати по поверхні народного побуту і схоплювати з нього загальні риси”, а “настал потреба знати та зображати свою народність ґрунтовно з усіма її вигинами” [31, IV, с. XXXVIII]. Далі В. Науменко розглянув наукову діяльність М. Костомарова в контексті розвитку української етнографії пешої половини ХІХ ст., коли було видано праці О. Бодяньського, М. Цертелєва, І. Срезневського, Вацлава із Олеська, М. Максимовича, П. Лукашевича, Ж. Паулі. Фольклорні зібрання З. Доленги-Ходаковського та О. Бодяньського на той час залишалися в рукописах. Із названими опублікованими виданнями М. Костомаров приступив до написання дослідження “Об историческом значении русской народной поэзии”, яке було видано 1843 р. Крім того, дослідник сам записував українські пісні на Харківщині. Щоб стало зрозуміло, як важко було в той час здійснювати таку діяльність, яка керується принципом вивчення народу та його історії за зразками народної творчості, В. Науменко наводить іронічні цитати на цю працю із відгуків “Библиотеки для чтения”, “Отечественных записок”. Тільки І. Срезневський писав у “Москвитянине”, що “книга Костомарова дорогоцінна не для одних російських любителів народності, але для Гриммів і Тальві стільки ж, як і для Сахарових і Снегирьових, Караджичів і Кларів; погляди автора у нас новина, але на заході вони ще більш новина” [31, IV, с. ХLІ]. В. Науменко наголошував на тому, що у праці М. Костомарова багато нових фактів, тверджень, що варто визнати її першим науково-етнографічним дослідженням, яке не втратило свого значення і у другій половині ХІХ ст. М. Костомаров побачив у народних творах те джерело, де висловлено невивчені почуття, природні рухи душі, де народ виступає таким, яким він є в дійсності. Він розглянув у піснях, як народ показав своє життя – духовне, історичне, суспільне. Автор допису відзначив те, що більша частина дослідження присвячена українській поезії, а не російській, що пояснюється його українськими етнографічними симпатіями. В. Науменко вказав на велику цінність пісенного зібрання М. Костомарова, відзначив його відгуки на фольклорні збірники П. Куліша, В. Антоновича і М. Драгоманова, редагування “Трудов...” П. Чубинського. Учений висловив свої міркування про працю М. Костомарова “Славянская мифология”: “Із характеру дослідження видно, що це є та ж етнографія, але заснована не на сучасних переказах, а на клаптиках від старовини, що вціліли подекуди й абияк у народних переказах і піснях, але більше відтворена за пам'ятками писемності” [31, IV, с. ХLІІ]. Дослідник висловив припущення про те, що “величезне значення діяльності Миколи Івановича... надовго збереже його славне ім'я в нових поколіннях” [31, IV, с. ХLІV].

Варто відзначити низку праць ще одного відомого українського народознавця – М. Сумцова, які було опубліковано на сторінках журналу “Киевская старина”: “О мотивах поэзии Т.Г.Шевченко” [34], “Современная малорусская этнография” [35], “Г. Ф. Квитка как этнограф” [36], “Памяти И. И. Манжуры” [37]. У статті “О мотивах поэзии Т. Г. Шевченко” [34] М. Сумцов звернув увагу на особливості народності поезії Т.Шевченка, зокрема зазначав, що “головна складність вивчення поезії Шевченка полягає в тому, що вона наскрізь просякнута народністю, і вкрай важко, майже неможливо, визначити, де кінчається малоросійська народна поезія і де починається особиста творчість Шевченка” [34, с. 212]. “Душа Шевченка до такої міри насичена народністю, що всякий, навіть сторонній, запозичений мотив отримує в його поезії українське національне забарвлення” [34, с. 214], – наголошував М. Сумцов.

Праця “Современная малорусская этнография” М. Сумцова стала епохальним явищем в розвитку історії української фольклористики другої половини ХІХ ст., без якої не може обійтися жоден сучасний дослідник. Вона виходила окремими виданнями і була предметом багатьох наукових оцінок. Не будемо її докладно аналізувати, оскільки вона заслуговує окремого видання і монографічного дослідження, відзначимо тільки те, що цю працю було написано під впливом виходу третього тому “Истории русской этнографии” О. Пипіна (1891). М. Сумцова не задовольняв “огляд нової української етнографії”, який здійснив О. Пипін, і він вирішив продовжити це дослідження. Як бачимо з передмови до першого випуску “Современной малорусской этнографии”, М. Сумцов мав намір підготувати три випуски цього дослідження: “у першій входять переважно східно- та південно-українські етнографи з О. О. Потебнею у розділі, у другий – переважно київські та галичани, причому на першому місці передбачалися праці п. Кузьмичевського, але потім довелось змінити порядок глав, що також загальмувало продовження нашого праці, і у третій випуск передбачено малоросійських етнографів польського походження з Кольбергом на чолі” [38, с. 529]. Таким чином, у першому випуску праці було висвітлено фольклористичну діяльність таких учених, як: О. Потебня, І. Манжура, П. Іванов, Я. Новицький, Д. Яворницький, М. Андрієвський, Ф. Ржегорж. Огляд сучасної малоруської етнографії, за словами М. Сумцова, було обмежено дванадцятьма роками, починаючи з 1880 р. [38, с. 530]. У другому випуску “Современной малорусской этнографии” подано передмову і нариси про таких українських фольклористів, як: П. Житецький, В. Милорадович, В. Ястребов, С. Чернявська, М. Комаров, П. Кузьмичевський (псевдонім М. Драгоманова), І. Франко, Ф. Вовк (Ф. Волков, Ф. Кондратович). В окремій статті “Малоруссы в современной польской этнографии” відзначено прізвища Руликовського, Кольберга, Поповського, Биковського, Подберезького, Брикчинського, Земби, Густавича, Грегоровича, Яна Колесси, Цисека, Коперницького, Талька-Гринцевича, Мошинської, Рокоссовської, Томашевської, Шаблевської, Малиновської, Стадницької, Ванке, Рошкевич і Франка, Неймана. У статті “Г. Ф. Квитка, как этнограф (По поводу пятидесятилетия со дня кончины его)” [36] М. Сумцов наголосив на тому, що “історичне значення Г. Ф. Квітки не вичерпується його літературними заслугами – це був водночас старанний і сумлінний етнограф, місцевий історик і громадський діяч” [36, с. 190].

Як бачимо, Київська громада відіграла вагомую роль у другій половині ХІХ – початку ХХ ст., організувавши вчених, учителів шкіл, інтелігенцію в боротьбі за самобутність, утвердження українства на своїй землі. Громада, діючи таємно, представляла та маніфестувала українське суспільство, підтверджувала і творила українську культуру. Її діяльність зробила вагомий вплив на розвиток української фольклористики, відбиваючи в собі “характеристичну рису історії нашого відродження”. Вона сформувала і загальновідомих фольклористів, і маловідомих збирачів народної творчості: В. Антоновича, М. Драгоманова, П. Чубинського, М. Лисенка, Т. Рильського, П. Житецького, Ф. Вовка, О. Русова, О. Лоначевського-Петруняку,

І. Рудченка, І. Новицького, І. Манжуру, Г. Купчанку, П. Єфименка, А. Димінського, Г. Залюбовського, О. Андрієвського та ін. А організація Київською громадою Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, видання "Киевская старина", Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, підтримка М. Драгоманова за кордоном мала загальноєвропейське значення.

Журнал "Киевская старина" став епохальним явищем у розвитку української фольклористики, де було вперше опубліковано ґрунтовні наукові праці з дослідження епічних жанрів, історії української фольклористики, численні життєписи українських фольклористів, без яких не може обійтися жоден сучасний дослідник. А друковані українською мовою фольклорні матеріали, що відображали своєрідну історичну й побутову атмосферу народного життя, стверджували у підцензурних умовах документально національну специфіку культури, об'єктивно служили справі обстоювання прав українців. "Киевская старина" не тільки нагромадила величезний матеріал з українського фольклору, але й нейтралізувала в Україні захоплення ідеалістичними теоріями й метафізичними методами дослідження фольклору.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вашкевич Г.* Из воспоминаний о Николае Ивановиче Костомарове / Г. Вашкевич // КС. - 1895. - С. 34-62.
2. *Вашкевич Г.* К биографии Николая Ивановича Костомарова / Г. Вашкевич // КС. - 1898. - № 11. - С. 207-217.
3. *Горленко В.* Платон Акимович Лукашевич / В. Горленко // КС. - 1889. - № 1. - С. 245-246.
4. *Горленко В.* Сто семь лет южно-русской этнографии / В. Горленко // КС. - 1884. - № 3. - С. 505.
5. *Горленко В.* "Труды этнографическо-статистической экспедиции" Чубинского в сравнении с другими подобными / В. Горленко // Киевская старина. - 1884. - № 2. - С. 349-351.
6. *Гринченко Б.* Литература украинского фольклора (1777-1900) : Опыт библиографического указателя / Б. Гринченко. - Чернигов, 1901.
7. *Грушевська К.* Українські народні думи / К. Грушевська. - К., 1927. - Т. 1. - С. СХ-СХХХV.
8. *Грушевский Н.* Историография 1880-1890 гг. Лазаревский и кружок "Киевская старина" / Н. Грушевский // Украинский народ в его прошлом и настоящем. - СПб., 1914. - Т. 1. - С. 29-31
9. *Данилов В.* Литературные поминки / В. Данилов // Исторический вестник. - 1907. - Т. 109. - С. 212.
10. *Данилов В.* Матеріали для біографії М. І. Костомарова / В. Данилов // КС. - 1907. - № 11-12. - С. 225-274.
11. *Д. К. М.* Воспоминание о Н. И. Костомарове (Письмо в редакцию) // КС. - 1891. - № 7. - С. 75-84.
12. *Житецький І.* Перші роки "Київської старовини" та М. І. Костомаров / І. Житецький // Україна. - 1926. - № 4. - С. 97-120.
13. *Житецький І.* "Киевская старина" сорок років тому / І. Житецький // За сто літ. - 1928. - № 3. - С. 125-146.
14. *Іоаніди А.* Великий науковий доробок (Дослідження та публікації фольклору на сторінках "Киевской старины") / Анатолій Іоаніди // Народна творчість та етнографія. - 1968. - № 3. - С. 32-39.
15. *Іоаніди А.* Питання міжслов'янських фольклористичних зв'язків на сторінках "Киевской старины" / Анатолій Іоаніди // Слов'янське літературознавство і фольклористика. - К., 1968. - Вип. 4. - С. 152-167.
16. *Іоаниди А. Л.* Журнал "Киевская старина" и вопросы фольклористики на Украине в конце XIX - начале XX вв. : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.07 „Фольклористика” / А. Л. Иоаниди. - К., 1969. - 24 с.
17. *Каманин И.* Памяти Ивана Петровича Новицкого / И. Каманин // КС. - 1890. - № 9. - С. 486-491.
18. *Кистяківський А. Ф.* Павел Платонович Чубинский (род. 15 янв. 1839 г., ум. 14 янв. 1884 г.) / А. Ф. Кистяковский // КС. - 1884. - № 2. - С. 343-349.
19. *Костомаров Н.* Киевская старина / Н. Костомаров // Новое время. - 1882. - № 2212, 2442, 2449.
20. *Костомаров Н.* "Киевская старина" - ежемсячный исторический журнал 1882 г. / Н. Костомаров // Правительственный вестник. - 1882. - № 276.
21. *Костомарова А.* Последние дни жизни Николая Ивановича Костомарова / А. Костомарова // КС. - 1895. - № 4. - С. 2-19.
22. *Лазаревский А.* Как основалась "Киевская Старина" / А. Лазаревский // Киевская старина. - 1897. - № 3. - С. 63-64.

23. *Мартинювич П.* Александр Ипполитович Гаврилов / П. Мартинювич // Киевская старина. – 1889. – № 1. – С. 246–247.
24. *Негодченко О.* Журнал “Киевская старина” (1882–1906) як оригінальне та унікальне явище української культури / О. П. Негодченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя : Просвіта, 2007. – Вип. XXI. – С. 352–358.
25. *Орел Ю.* Тема “Киевской старины” в листах В. П. Науменка до М. Ф. Сумцова у фондах ЦДІАК України (до 130-річчя від видання першого номеру журналу “Киевская старина”) / Ю. Орел // Архіви України. – 2012. – № 3. – С. 95–102.
26. *О. Ц.* Огляд часописей за 1898 р. : “Киевская старина” // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – 1899. – Т. 29. – С. 1–16.
27. *Павловский И. (та др.)* Систематический указатель журнала “Киевская старина” (1882–1906 г.) / И. Павловский. – Полтава, 1911.
28. *Палієнко М. Г.* Журнал “Киевская старина” в громадському житті України (кінець XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 “Історія України” / Марина Геннадіївна Палієнко. – К., 1994.
29. *Палієнко М. Г.* Журнал “Киевская старина”: організаційно-видавнича діяльність у контексті епохи (кінець XIX – початок XX ст.) / М. Г. Палієнко // Збірник праць науково-дослідницького центру періодики. – Львів, 1997.
30. *Палієнко М. Г.* “Киевская старина” (1882–1906) : Систематичний покажчик змісту журналу / Марина Палієнко. – К. : Темпора, 2005.
31. *Памяти Н. И. Костомарова:* I) Краткий биографический очерк Н. И. Костомарова; II) Николайчик Ф. Д. Библиографический указатель сочинений Н. И. Костомарова; III) Антонович В. Б. Н. И. Костомаров как историк; IV) Науменко В. Н. И. Костомаров как этнограф // КС. – 1885. – № 5. – С. I–XLIII.
32. *Подорожний Н.* Из памятной книжки (Воспоминание о Н. И. Костомарове) / Н. Подорожний // КС. – 1895. – С. 20–33.
33. *Полищук Т.* Публікація мемуарів на сторінках часопису “Киевская старина”: проблематика, систематизація, аналіз / Полищук Т. В. // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-тет М. П. Драгоманова, Українська АН. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 19. – С. 72–80.
34. *Сумцов М.* О мотивах поэзии Т. Г. Шевченко / М. Сумцов // КС. – 1898. – № 2. – С. 211–229.
35. *Сумцов М.* Современная малорусская этнография / М. Сумцов // КС. – 1892. – № 1. – С. 1–10; № 2. – С. 206–225; № 3. – С. 409–423; № 4. – С. 22–36; № 5. – С. 176–192; № 6. – С. 351–362; № 7. – С. 85–94; № 8. – С. 141–159; № 9. – С. 333–349; № 10. – С. 35–50; № 11. – С. 176–187; № 12. – С. 379–390; 1893. – № 3. – С. 528–531; 1895. – № 2. – С. 195–206; № 5. – С. 186–198; № 7. – С. 36–49; № 10. – С. 88–96; 1896. – № 7–8. – С. 133–150; № 9. – С. 262–274; № 11. – С. 166–177.
36. *Сумцов М.* Квитка как этнограф (По поводу пятидесятилетия со дня кончины его) / М. Сумцов // КС. – 1893. – № 8. – С. 190–214.
37. *Сумцов М.* Памяти И. И. Манжуры / М. Сумцов // КС. – 1893. – № 10. – С. 80–90.
38. *Сумцов Н.* Вместо Введения к 1 выпуску “Современной малорусской этнографии” / Н. Сумцов // КС. – 1893. – № 3. – С. 529.
39. *Тиховліс І.* До історіографії часопису “Киевская старина” / І. О. Тиховліс // Вісник Дніпропетровського університету. Історія та археологія. – 2008. – № 16. – С. 220–223.
40. *Українські записи Порфирія Мартинювича* // КС. – 1904. – Т. 84. – № 2. – С. 257–313; № 3. – С. 452–477; Т. 85. – № 4. – С. 149–192; № 5. – С. 339–399; № 6. – С. 531–566; Т. 86. – № 7–8. – С. 11–50; № 9. – С. 304–321; Т. 87. – № 10. – С. 65–80; № 11. – С. 227–259.
41. *Франко І.* “Киевская старина” / І. Франко // Зібр. тв.: у 50 т. – К., 1980. – Т. 27. – С. 9.
42. *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури (до 1890 р.) / І. Франко. – Львів, 1910. – С. 260.
43. *Франко І.* [Рецензія]: Українські записи Порфирія Мартинювича (Кієвська Старина 1904 р., лютий стор. 257–313, март 452–477, цвітень 149–191, май 339–399, червень 531–566, липень–серпень 11–50, вересень 304–321, жовтень 65–80, падолист 227–259) // ЗНТШ. – 1906. – Т. LXX. – С. 231–235.
44. *Чествование памяти Н. И. Костомарова* // КС. – 1900. – № 4. – С. 86–87.
45. *Шалак О.* Подільський фольклор на сторінках “Киевской старины” : тематика досліджень, едіція / Шалак О. // Літературознавчі студії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : КНУ, 2013. – Вип. 40. – Ч. 2. – С. 333–345.
46. *Шенрок В. П.* А. Кулиш. Биографический очерк / В. Шенрок // КС. – 1901. – № 2. – С. 153–179; № 3. – С. 461–492; № 4. – С. 126–148; № 5. – С. 185–213; № 6. – С. 344–385; № 7–8. – С. 46–102; № 9. – С. 304–330; № 10. – С. 18–44.
47. *Щербина Ф.* К биографии Н. И. Костомарова / Ф. Щербина // КС. – 1895. – С. 63–75.
48. *Янковська Ж.* Висвітлення фольклорно-етнографічного матеріалу на сторінках журналу “Киевская старина” (рік 1882) / Жанна Янковська // Наукові записки. Серія : Культурологія. – 2012. – Вип. 8. – С. 81–92.

Kyiv Society, “Kievskaya Starina” Magazine (1882–1906) and Ukrainian Folklore Studies

Lidia KOZAR

The article highlights the role of Kyiv society in the edition of the magazine “Kievskaya Starina” (1882–1906), analyzes the chronology of the subject under research. Relevance of the work is preconditioned by the need to characterize folk works, published in “Kievskaya Starina” magazine as a means of asserting community nationalist ideas during the struggle for national revival of Ukraine. In particular, it has been noted that “Kievskaya Starina” magazine was a landmark event in the development of Ukrainian folklore studies, where many fundamental scientific works on the study of epic genres, history of Ukrainian folklore, numerous biographies of Ukrainian folklore researchers were published. No modern researcher can do without them. Folklore materials in Ukrainian that reflected the peculiar historical and social atmosphere of the national life under conditions of censored documents, claimed national identity of the culture, objectively served the cause of defending national rights of Ukrainians.

Keywords: Kiev community “Kievskaya Starina” magazine, the history of Ukrainian folklore, public figures, national revival.

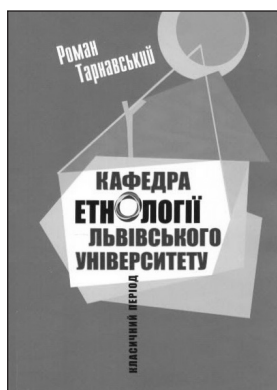
Стаття надійшла до редколегії 10.10.2016 р.
Прийнята до друку 12.11.2016 р.

Нові книги

Франківська енциклопедія: у 7 т. / редкол.: М. Жулинський, Є. Нахлік, А. Швець та ін. - Львів: Світ, 2016. - Т. 1: А-Ж / наук. ред. і упоряд. Є. Нахлік; передмова М. Жулинський, Є. Нахлік. - 680 с.

У першому томі «Франківської енциклопедії» із серії «Іван Франко і нова українська література. Попередники і сучасники», реалізацію проекту якої розпочато в Інституті Івана Франка НАН України, подано статті про письменників, літературознавців, фольклористів, мовознавців, які потрапили в силоне поле творчої біографії І. Франка. Серед них – відомі та малознані дослідники і збирачі українського фольклору: О. Бодяньський, І. Вагилевич, Ф. Вовк, М. Возняк, В. Гнатюк, Я. Головацький, Б. Грінченко, М. Драгоманов, П. Єфименко, П. Житецький, а також П. Бажанський, О. Барвінський, Ю. Венелін та інші. Висвітлено прижиттєві зв'язки геніального митця із творчими особистостями, його відгуки та роздуми про попередників і сучасників, а також спогади, дослідження та висловлювання про І. Франка.

Тарнавський Р. Кафедра етнології Львівського університету. Класичний період (1910–1947). - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. - 236 с.

Книга присвячена історії діяльності етнологічних підрозділів Львівського університету першої половини ХХ ст. Залучивши значний обсяг першоджерел, автор висвітлює створення в університеті кафедр та наукових інститутів етнологічного спрямування, аналізує специфіку навчально-наукового процесу в їхніх межах, вплив на нього політичної ситуації в Галичині. Особливу увагу звернено на роль університетських підрозділів у становленні народознавчих наукових шкіл, зокрема, етнологічної школи Адама Фішера, антропологічної школи Яна Чекановського, кафедр етнографії та фольклору Філарета Колесси. Простежено їхнє значення для повоєнної української та польської народознавчої науки.